



Dammar som fornlämning

Mikael Jakobsson,
Riksantikvarieämbetet

Ny vägledning: Dammar som fornlämning

- Ny vägledning sedan september 2021.
- Dammar kan räknas som fornlämning, under vissa villkor.
- Rekvisit enligt kulturmiljölagen (1988:950):
- En lämning utgör en fornlämning om
 - 1. **åldersrekvisitet** (från forna tider),
 - 2. **bruksrekvisitet** (forna tiders bruk) och
 - 3. **övergivenessrekvisitet** (varaktigt övergiven) är uppfyllda,
 - Lämningen ska dessutom antas ha tillkommit före 1850.
- Det är verksamheten (bruket) som genererat lämningen som måste uppfylla rekvisiten, inte lämningen i sig.

Fornlämningsrekvisiten tillämpade på dammar

- Om dammen anlagts för att utvinna kraft till en viss verksamhet, t.ex. hytt drift, är det hytt driften som måste vara varaktigt övergiven.
- För att reglera vattenflödet till verksamheten var reglerdammar högre upp i samma vattendrag ofta tvungna att anläggas, vanligen benämnda hålldammar. Sådana dammar hörde sålunda samman med en hyttverksamhet som befann sig på mer eller mindre stort avstånd nedströms.
- När hytt driften upphörde kom därmed också reglerdammarna att bli övergivna även om de fortfarande dämde.
- Ställningstagandet att de är övergivna gäller alltså även om dammarna fortfarande dämmer och de av olika skäl över tid har vårdats/underhållits.
- Om det inte går att göra ett antagande om tillkomsttid före 1850 bör lämningen inte bedömas som fornlämning i och med att lämningen då inte uppfyller kravet i 2 kap. 1 a § KML.

Detta innebär ställningstagandet om fornlämning

- Att dammar omfattas av fornlämningskyddet innebär att lämningen måste hanteras i särskild ordning, enligt kulturmiljölagen.
- Det är länsstyrelsen som lämnar tillstånd till eventuella ingrepp och beslutar om villkoren för ingreppet.
- Ställningstagandet ger stöd åt länsstyrelsen samt ökar tydligheten och förutsägbarheten för inblandade parter som myndigheter och verksamhetsutövare.
- Kulturmiljölagen och miljöbalken gäller parallellt.

Kulturmiljön ett viktigt allmänintresse

- Vattenkraften har under de senaste tusen åren varit av central betydelse för den industriella utvecklingen och för samhällsutvecklingen. Det fanns tidigt skvaltkvarnar, virkessågar, hyttor, flottningsanläggningar m.m. längs vattendragen. Kulturmiljön rymmer kulturhistoriska värden som berättar om människors liv och levnadsvillkor genom tiderna → ett viktigt allmänintresse.
- **Precisering av miljömålet Levande sjöar och vattendrag:**
Sjöar och vattendrags natur- och kulturmiljövärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena

Mål för det statliga kulturmiljöarbetet: Arbetet ska främja

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.